

Nr 136

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av postverket, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I propositionen nr 141 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 10 april 1964, föreslagit riksdagen dels godkänna i statsrådsprotokollet föreslagna riktlinjer för omorganisation av postverket, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för postverket vidtaga i statsrådsprotokollet angivna ändringar, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar som erfordras i anledning av omorganisationen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 april 1956 tillkallade chefen för kommunikationsdepartementet särskilda sakkunniga för att verkställa en översyn av postverkets arbetsuppgifter och organisation. De sakkunniga, som antagit benämningen *postutredningen 1956*, har tidigare framlagt förslag till ändrad organisation av postbanken (prop. 1961:189, SU 190, rskr 397). Med skrivelse den 5 december 1962 har de sakkunniga därefter avlämnat sitt egentliga betänkande, benämnt *Postverkets organisation* (SOU 1962:52).

Utredningens förslag har i huvuddrag redovisats i propositionen (s. 7—31).

Beträffande *yttranden* över betänkandet får utskottet hänvisa till propositionen (s. 32—48).

Departementschefen har beträffande postverkets uppgifter och allmänna målsättning samt de ekonomiska principerna för postverksamheten i hudsak anfört följande.

»I sitt i december 1962 avgivna betänkande har postutredningen lagt fram förslag om en ändrad och förstärkt organisation för generalpoststyrelsen. Förslaget syftar i första hand till en utbyggnad av sådana organ och funktioner, som har betydelse för rationalisering och effektivisering av postverkets verksamhet. Vidare avser förslaget att ge ökad handlingsfrihet åt verksledningen samt att möjliggöra delegering av beslutanderätt inom centralförvaltningen och decentralisering av befogenheter från denna till distriktsförvaltningarna. I anslutning till sina överväganden av organi-

sationen har utredningen även tagit upp vissa andra betydelsefulla frågor, som sammanhänger med och kan sägas bilda grundvalen för både verksamhetens inriktning och organisationens utformning. Det gäller då exempelvis postverkets uppgifter och allmänna målsättning, dess förhållande till andra myndigheter och företag samt dess företagsform.

Vad först angår postverkets uppgifter och allmänna målsättning konstaterar utredningen, att postverket är ett allmännyttigt företag. Därmed anses följa en skyldighet i princip att tillhandahålla verkets tjänster till självkostnadspriser samt att genom ett över hela landet utbrett nät av postanordningar erbjuda erforderlig postal service och att uppehålla denna service även i områden, i vilka rörelsen icke är bärkraftig. Utredningen betonar, att postverkets allmännyttiga karaktär och delvis sociala inriktning givetvis icke får utesluta företagsekonomiska bedömanden. Tvärtom bör ökat utrymme ges för sådana i fortsättningen. — Vad utredningen sålunda uttalat i fråga om de mera generella riktlinjerna för postverkets verksamhet kan jag i likhet med det stora flertalet remissinstanser allmänt ansluta mig till. I sammanhanget anser jag mig dock böra särskilt understryka vikten av att verksledningen strävar efter att grunda sina dispositioner på företagsekonomiska analyser och bedömningar, så att den ekonomiska innebörden av ett genomförande av en aktuell servicepolitisk åtgärd eller anordning föreligger helt klar.

Enligt instruktionen för generalpoststyrelsen åligger det denna att vidtaga och vidmakthålla sådana anordningar, som erfordras för ett tidsenligt postväsende. Styrelsen har sålunda ansvaret för att postverket successivt anpassas efter utvecklingen i samhället. Genom denna utveckling förändras fortlöpande såväl kundernas behov av postala tjänster som postverkets möjligheter att tillgodose dessa behov. I sista hand blir givetvis utformningen av servicepolitiken beroende på de ekonomiska resurser i form av främst postavgiftsmedel som står till förfogande. Då det ekonomiska utrymme som via taxehöjningar står till förfogande för serviceförbättringar har sin givna gräns, blir det — som generalpoststyrelsen framhåller i sitt yttrande — alltid en fråga om avvägning mellan olika servicealternativ. Det innebär enligt styrelsen, att en förbättring av servicen inom ett område minskar verkets möjligheter att tillfredsställa andra i och för sig angelägna behov.

Det är mot den angivna bakgrunden man har att se den bild av serviceläget, som tecknas i betänkandet och remissyttrandena. Å ena sidan påvisas förbättringar i form av kraftigt utbyggda postala anordningar i tätorterna, fortsatt motorisering och utsträckning av lantbrevbäringen och snabbare postförbindelser över huvud genom ökat utnyttjande av flyg- och landsvägstransporter. Å andra sidan påvisas försämringar. Det gäller exempelvis servicebegränsningarna vid veckosluten, systemet för postutdelning i villa- och radhusområden och brister i expressutdelningen.

I likhet med utredningen är jag införstådd med de svårigheter, som postverket står inför, då det i fortsättningen gäller att ta ställning till angelägna servicekrav. Man får sålunda här inte bortse från bl. a. sådana förhållanden som postverksamhetens personalkrävande karaktär i förening med successivt stigande lönekostnader och ökade rekryteringssvårigheter samt det begränsade utrymmet för tekniska rationaliseringsåtgärder. Med dessa förutsättningar aktualiserar praktiskt taget varje mera betydelsefullt övervägande i fråga om servicepolitiken också en diskussion om taxenivån. Vidare får i dylika sammanhang hänsyn givetvis även tagas till elasticitetsförhållandena på kundsidan, som kan medföra att avgiftshöjningar föranleder trafikbortfall.

Med hänsyn till anförda förhållanden synes det mig angeläget, att postverket — samtidigt som en allmänt godtagbar standard upprätthålles — söker utveckla, anpassa och differentiera servicen på ett sådant sätt och i sådana former, att den på en gång både tillgodoser näringslivets och allmänhetens speciella önskemål och dessutom på ett naturligt sätt kan inpassas i verkets organisations- och arbetsmönster. Åtskilligt synes sålunda kunna vinnas genom ett effektivare utnyttjande av den postala apparaten, som f. n. kännetecknas av kostnadskrävande driftberedskap föranledd av de kraftiga belastningsvariationerna i postarbetet. Ett lämpligt organ för överväganden avseende en sålunda inriktad serviceutveckling utgör den kommitté, som nyligen tillsatts inom generalpoststyrelsen och som har till uppgift att kartlägga serviceläget på postbehandlingsens område, att inventera vilka ytterligare servicebehov som finnes samt att utreda de posttekniska, personella, ekonomiska och sociala förutsättningarna för olika servicealternativs genomförande. Jag vill i anslutning härtill också hänvisa till den kommersiella byrå, som i det följande föreslås inrättad inom styrelsen för att bl. a. syssla med serviceutveckling av det slag jag nyss nämnde.

Vad postutredningen uttalat i sitt betänkande om de krav på snabbhet, säkerhet och regelbundenhet i postbefordran som bör uppställas, föranleder ingen erinran från min sida. Detta gäller också det handlingsprogram för den inrikes postbefordran, som utredningen uppställt när det gäller snabbheten i postförbindelserna. I vad mån och i vilken takt detta program sedan kan omsättas i praktiken kommer — som generalpoststyrelsen framhåller — nära att sammanhånga med utvecklingen av det inrikes trafiknätet och av själva trafikmedlen.

I likhet med utredningen vill jag i fråga om poströrelsen på landsbygden understryka vikten av att verket fortsätter sina rationaliseringssträvanden och förbättrar snabbheten i postföringen genom bl. a. motorisering av lantbrevbäringen. — Vad angår tätorterna har i betänkandet och i remissyttrandena särskild uppmärksamhet ägnats frågan om tillämpningen av de där förekommande två formerna för postutdelning, nämligen höghus-

och villabrevbäring. Med hänsyn till att postverkets sätt att tillämpa reglerna för ifrågasvarande postutdelning varit omtvistat, har utredningen liksom vissa remissinstanser ifrågasatt om icke statsmakterna bör ange närmare riktlinjer i frågan. — För egen del har jag den uppfattningen, att det liksom hittills principiellt bör ankomma på postverket att handlägga servicefrågor i överensstämmelse med statsmakternas allmänna direktiv för postverksamheten. En sådan ordning synes mig så mycket mera böra gälla i fortsättningen, som den tidigare i princip beslutade lekmannastyrelsen för verket avses skola inrättas i samband med omorganisationen. I denna styrelse skall ingå företrädare för olika områden av svenskt samhällsliv, varför den bör vara särskilt väl skickad att ta ställning till postverkets framtida servicepolitik. Avsikten med den nyligen tillsatta servicekommittén inom generalpoststyrelsen har också varit att få fram ett aktuellt och tillförlitligt grundmaterial angående servicebehov och servicealternativ, som kan bilda utgångspunkt för överväganden och ställningstaganden inom lekmannastyrelsen. Att statsmakterna under sådana förhållanden föregriper styrelsens prövning av serviceområdet genom bindande ställningstaganden till enstaka serviceformer anser jag icke vara lämpligt.

I anslutning till vad jag här anfört vill jag emellertid kraftigt understryka, att enligt min uppfattning den fortsatta undersökningen av de servicepolitiska frågor, som tagits upp i utredningens betänkande, bör ske i en positiv anda, såtillvida att möjligheterna att från organisatoriska och ekonomiska synpunkter genomföra olika serviceförbättringar ingående övervägas i konstruktivt syfte.

De ekonomiska principerna för postverksamheten har närmare övervägts av utredningen, som betonar att en klarare utformning av den ekonomiska målsättningen för postverket bör eftersträvas. I första hand bör enligt utredningen den principen gälla, att intäkterna totalt och för längre perioder skall täcka kostnaderna för verksamheten, vilka därvid innefattar avskrivningar på återanskaffningsvärden. Resultatet av rörelsen bör också medge en tillfredsställande förräntning av det investerade kapitalet. Härvidlag är det enligt utredningen angeläget att ett preciserat avkastningskrav uppställs, detta även med hänsyn till det framförda förslaget att överskottsmedel i resultatsutjämnande syfte bör hållas kvar inom verket.

Vad utredningen anfört om önskvärdheten av en någorlunda preciserad målsättning för postverket kan jag helt ansluta mig till. Jag anser mig emellertid i nuvarande läge icke böra gå närmare in på spørsmålet, då en särskild sakkunnigutredning — affärsverksutredningen — f. n. är sysselsatt med att utreda och överväga den ekonomiska målsättningen för de olika affärsverken och med utgångspunkt härifrån utarbeta riktlinjer för dessas pris- och taxepolitik.

Vad utredningen allmänt uttalat om kostnadstäckning för varje särskild

rörelsegren, kan jag i princip ansluta mig till. Som framgår av utredningens uttalanden representerar tidningsrörelsen från denna synpunkt särskilda problem. Jag är för dagen icke beredd att här göra några uttalanden. Bl. a. bör den nyligen tillsatta utredningen angående tidningspressens ekonomiska förutsättningar först redovisa sitt resultat.

Utredningen anser, att en större rörelsefrihet för postverket i fråga om investeringar skulle underlätta en affärsmässig drift och möjliggöra en smidigare anpassning av resurserna till rörelsens behov. Enligt utredningen bör därför möjligheter till självfinansiering tillskapas genom inrättandet av någon slags förnyelsefond. I anledning härav vill jag framhålla, att jag icke finner några skäl att för postverkets del frångå det system för finansiering av investeringar, som tillämpas för de affärsdrivande verken överlag och som innebär bruttoredovisning av investeringsutgifter över kapitalbudgeten.»

Beträffande frågan om *postbankens* ställning inom postverket anför departementschefen att utredningen har övervägt huruvida banken allttjämt bör vara en del av detta eller brytas ut och bli ett självständigt företag. Departementschefen biträder utredningens ståndpunkt att postbanken allttjämt bör utgöra en del av postverket bl. a. med hänsyn till att bankverksamheten helt bygger på förutsättningen att den kan utnyttja postverkets över hela landet utspridda nät av postanstalter. Likaledes tillstyrker departementschefen postutredningens förslag att gemensamt bokslut fortsättningsvis skall upprättas för postsparbanks- och postgirorörelserna.

I fortsättningen anför departementschefen beträffande diligenstrafiken, postverkets relationer med vissa andra företag samt företagsformen för postverket i huvudsak följande.

»I betänkandet behandlas även den linjetrafik med *postdiligenser*, som postverket bedriver i Norrland huvudsakligen norr om en linje Östersund—Sollefteå och som omfattar, förutom postbefordran, även person- och godstrafik. Utredningen redovisar i detta sammanhang de sedan länge pågående övervägandena av frågan, om huvudmannaskapet i fortsättningen bör kvarligga hos postverket eller om det bör överföras till statens järnvägar. För sin del har utredningen funnit avgörande skäl tala för att den nuvarande ordningen bibehålles.

För egen del kan jag ansluta mig till de av utredningen anförda synpunkterna. En sådan ordning har också ansetts vara den riktiga av de remissinstanser, som yttrat sig i ämnet.

I betänkandet har utredningen betonat vikten av att diligenströrelsens lönsamhet fortlöpande ägnas uppmärksamhet, bl. a. för att klarlägga i vad mån den egentliga poströrelsen belastas med kostnader i en utsträckning, som innebär subventionering av person- och godstrafiken. Mot att så sker kan nämligen enligt utredningen resas principiella invändningar, och utred-

ningen anser, att trafiken i dylikt fall bör stödjas genom särskild medelsanvisning över riksstaten. I anledning härav vill jag erinra om att i årets statsverksproposition under det på sjätte huvudtiteln uppförda anslaget Ersättning till trafikföretag för drift av icke lönsamma busslinjer medel beräknats för bidrag till postverket till täckning av underskott i diligensrörelsen.

I betänkandet har utredningen vidare behandlat postverkets relationer med vissa andra företag. Det gäller här närmast företag, vilkas tjänster postverket tar i anspråk eller vilka i vissa avseenden fullgör uppgifter liknande postverkets. Främst är då fråga om sådana företag som televerket, statens järnvägar och flygföretagen. Vad utredningen i sammanhanget uttalat om angelägenheten av att en effektiv samordning och ett smidigt samarbete kommer till stånd kan jag ansluta mig till.

Särskild uppmärksamhet ägnar utredningen förhållandet till statens järnvägar.

Beträffande de båda verkens paketrörelser framhåller utredningen, att dessa bör ges en sådan utformning att de på ett för kunderna fördelaktigt sätt kompletterar varandra. Därvid bör vardera verket inrikta sin trafik på det slag av sändningar, som bäst passar dess organisation, postverket närmast på befördran av det mindre godset och statens järnvägar på transporter av det tyngre och mera skrymmande godset.

I fråga om den av postverket utgivna ersättningen för statens järnvägars postbefördran har de grunder som gäller för bestämningen av angivna ersättning sedan länge varit omtvistade mellan verken. För drygt tio år sedan utsåg dessa särskilda delegerade med uppdrag att gemensamt utreda frågan om posttransportersättningen. Några resultat av detta arbete har ännu icke redovisats, vilket utredningen beklagar. För egen del finner jag det anmärkningsvärt, att angivna utredningsarbete icke kunnat drivas fram fortare, och det är min avsikt att påskynda detsamma. Inom kommunikationsdepartementet kommer vidare att närmare undersökas de förut berörda, av utredningen aktualiserade samordningsproblemen i fråga om de båda verkens paketrörelser.

I anslutning till behandlingen av postverkets förhållande till andra myndigheter går utredningen också in på frågan om en sammanföring av postverkets frimärkstryckeri och riksbankens sedeltryckeri. Den erinrar därvid om generalpoststyrelsens tidigare planer på att flytta ut sitt frimärkstryckeri från de nuvarande lokalerna i centralposthuset i Stockholm till en nybyggnad i anslutning till verkets industrialanläggningar i Ulvsunda. Det var i anledning av bl. a. dessa planer, som 1957 års riksdag uttalade, att förutsättningarna för en samordning av de båda tryckerierna borde klarläggas, innan de aktuella byggnadsplanerna sattes i verket. Utredningen har också låtit utföra en i betänkandet redovisad expertundersökning. Med hänsyn till resultatet av denna och då generalpoststyrelsen numera anser, att frimärkstryckeriet tills vidare bör vara

kvar i nuvarande lokaler, finner jag i likhet med utredningen, att frågan om en sammanföring av tryckerierna icke nu är aktuell.

I fråga om tjänstebrevsrätten för statliga myndigheter anser jag i likhet med postutredningen, att den bör bibehållas med i huvudsak hitillsvarande utformning. Detsamma gäller det system, som tillämpas med summarisk beräkning och betalning av ersättningen till postverket för dess hantering av den statliga tjänstebrevsposten. Jag kan dock ansluta mig till vad utredningen och vissa remissinstanser uttalat om önskvärdheten av förbättringar av nu tillämpade metoder för beräkning av postverkets ersättning. Enligt vad jag inhämtat undersöker generalpoststyrelsen f. n. ifrågasvarande problem. Resultatet beräknas kunna redovisas mot slutet av detta år.

Vad angår den tjänstebrevsrätt, som tillerkänts vissa icke statliga institutioner, har utredningen föreslagit dess slopande. För egen del kan jag i likhet med generalpoststyrelsen icke finna skäl att nu ompröva denna fråga, till vilken statsmakterna tog ställning så sent som 1957. Däremot anser jag, att generalpoststyrelsen bör genomföra en tidigare anbefalld men av olika skäl länge uppskjuten undersökning av icke-statliga myndigheters tillämpning av tjänstebrevsrätten.

I postutredningens betänkande ägnas ett ganska betydande utrymme åt frågan om den lämpliga företagsformen för postverket och om de ekonomiska befogenheter som bör tillkomma detta. I och för sig anser utredningen önskvärt, att en ny företagsform skapas för postverket. Härvid tänker den sig ett slags fristående offentligrättsligt rättssubjekt med betydande ekonomisk rörelsefrihet. Förslaget har emellertid endast en skissartad karaktär, och utredningen förutsätter, att denna från olika synpunkter komplicerade fråga får i särskild ordning närmare undersökas och övervägas. I avvaktan härpå förordas för postverkets del vissa reformer inom affärsverksformens ram. Dessa reformer siktar dels till ökad rörelsefrihet i fråga om avgiftssättning, resultatutjämning och investeringar, dels till ökade befogenheter i fråga om personal- och lönepolitiken. I senare hänseendet föreslås vidgade möjligheter att inrätta tjänster, rätt till tjänsteförteckningsrevision etc.

Vad angår den skiss till ny företagsform för postverket, som postutredningen framlagt, anser jag i likhet med flera remissinstanser den vara ett värdefullt bidrag till den allmänna debatten kring formerna för den statliga affärsverksamheten. Fortsatta överväganden i ämnet — som knappast skulle kunna begränsas till enbart postverket — synes dock tills vidare böra anstå. Närmast till hands ligger sålunda enligt min mening att söka klarlägga, i vad mån inom ramen för den nuvarande affärsverksformen åtgärder kan vidtagas, som ger verksledningarna möjlighet till ökad ekonomisk rörlighet och affärsmässighet i deras handlande.

Vad jag nu sagt innebär i stort sett, att jag för postverkets del icke fin-

ner anledning att nu föreslå någon ändring i gällande fördelning av befogenheterna på de ekonomiska och lönepolitiska områdena mellan riksdagen, Kungl. Maj:t och ifrågavarande affärsverk.»

Beträffande den externa revisionen framhåller departementschefen sammanfattningsvis att denna enligt utredningen även i fortsättningen bör utövas av statsrevisorerna och riksrevisionsverket. Vad angår postbanken föreslår utredningen, att revision dessutom skall utföras av ett särskilt för ändamålet inrättat r e v i s i o n s i n s t i t u t. I likhet med de remissinstanser, som yttrat sig i frågan, kan departementschefen icke biträda utredningens förslag i denna del. Enligt departementschefen bör i stället till riksrevisionsverket knytas den särskilda expertis, som må erfordras för här avsedd granskning av postbankens verksamhet.

I fråga om b e s t ä m m a n d e r ä t t e n ö v e r p o s t m e d l e n anför departementschefen att utredningen föreslagit, att postavgifternas karaktär av bevillning slopas samt att en fördelning av inflytandet över avgifterna böra komma till stånd på så sätt att riksdagen anger de allmänna riktlinjerna för taxepolitiken, medan Kungl. Maj:t och postverket har att bestämma taxans struktur och de enskilda avgifterna. Departementschefen anser att avgjorda fördelar skulle stå att vinna med ett genomförande av utredningens förslag. Då även författningsutredningen i sitt nyligen avgivna slutbetänkande föreslagit, att postavgifternas bevillningskaraktär upphäves och ifrågavarande problem sålunda kommer upp till behandling i ett vidare sammanhang vid den fortsatta beredningen av författningsutredningens förslag anser sig departementschefen icke böra framlägga förslag om ändring av postmedlens statsrättsliga karaktär.

I fråga om postverkets organisation anför departementschefen i huvudsak följande.

»Härefter skall jag övergå till att behandla postverkets och då i första hand g e n e r a l p o s t s t y r e l s e n s o r g a n i s a t i o n. Centralförvaltningen är f. n. behäftad med vissa klart framträdande brister. Sålunda är arbets- och ansvarsfördelningen mellan byråer och andra organisatoriska enheter i åtskilliga fall oklar. Vidare är funktionssambandet mellan olika arbetsuppgifter icke tillräckligt beaktat. Detta är särskilt markant i fråga om ekonomi- och personalärendena, där handläggningen är splittrad på ett flertal byråer. Ett för stort antal organisatoriska enheter är också direkt underställda generaldirektören, vilket gör ledningsutövningen tungrodd. Det är dessutom angeläget att överväga organisationen av styrelsen med hänsyn till de ökade krav, som enligt det föregående bör ställas på denna i fråga om affärsmässighet och företagsekonomiskt riktig uppläggnings och verksamheten.

Nu angivna förhållanden har beaktats av postutredningen, som i sitt be-

tänkande lagt fram förslag om ändring och förstärkning i olika hänseenden av centralförvaltningens organisation. Utredningens förslag har i allt väsentligt tillstyrkts vid remissbehandlingen. För egen del finner jag det väl ägnat att läggas till grund för en omorganisation av styrelsen. I fråga om postbanken får jag erinra om att denna så sent som år 1961 fått ny intern organisation, varför banken här huvudsakligen behandlas från synpunkten av dess ställning i huvudenhetsorganisationen och dess relationer till verksstyrelsen.

Innan jag går vidare, vill jag först nämna att utredningen förordat, att benämningen generalpoststyrelsen på postverkets centralförvaltning ändras till **poststyrelsen**. Jag har icke något att erinra mot att så sker.

Utredningens förslag till **byråindelning** innebär, att styrelsens nuvarande fem byråer och en fristående avdelning ersättes med sex byråer jämte en särskild avdelning, nämligen en driftbyrå, en personalbyrå, en fastighets- och förrådsbyrå, en försvarsbyrå, en ekonomibyrå, en kommersiell byrå och en juridisk avdelning. En byrå tillkommer sålunda genom att den nuvarande försvarsavdelningen omvandlas till en försvarsbyrå. Den särskilda juridiska avdelningen har i sin tur bildats genom en utbrytning av ombudsmannaexpeditionen ur den nuvarande personalbyrån. Allmänt kan sägas att de av utredningen föreslagna byråerna i ganska betydande utsträckning har sin motsvarighet i de nuvarande. Detta utesluter icke, att väsentliga omfördelningar skett av uppgifter och befogenheter och att vissa byråer organisatoriskt utbyggts.

I stora drag synes mig utredningens förslag innebära en lämplig fördelning av arbetsområdet mellan de olika berörda enheterna. Särskilt betydelsefullt anser jag vara, att enligt förslaget väsentligt ökade resurser skall ställas till förfogande för ekonomisk planering, kostnadskalkylering och kostnadskontroll samt för rationaliseringsverksamhet. Enligt min mening borde dock i ett viktigt hänseende den funktionellt betingade omfördelningen av uppgifterna mellan byråerna ha drivits längre, nämligen i fråga om de juridiska samt reglements- och instruktionsbetonade göromålen. Lika så anser jag, att den kommersiella funktionens betydelse bort ytterligare beaktas. Mina egna förslag i dessa liksom i vissa andra hänseenden kommer jag att redovisa i det följande i samband med en översiktlig genomgång av de olika byråernas verksamhetsfält.

Vad först angår **driftbyrån** kommer den liksom nu att svara för bl. a. frågor, som rör postdirektionernas och postanstalternas organisation och administration, hantering och befordran av post mellan olika orter och postutdelning i alla former. Den förstärkning av rationaliseringsverksamheten inom verket, som bedömts erforderlig, skall närmast ske genom tillskapandet av en särskild rationaliseringsavdelning inom driftbyrån.

Enligt utredningens förslag avses på driftbyrån tills vidare bära hand-

läggas de uppgifter, som sammanhänger med *administrationen av diligenstrafiken*. Utredningen har emellertid övervägt, om icke den sektion där diligensärendena handläggs lämpligen skulle kunna förläggas till en med hänsyn till diligensnätets geografiska utbredning lämplig ort i Norrland, exempelvis Umeå. Utredningen anser, att förutsättningarna härför bör undersökas i särskild ordning. I sitt remissyttrande har arbetsmarknadsstyrelsen uttalat, att den finner en utflyttning önskvärd från olika synpunkter. Styrelsen anser Lycksele vara en lämplig ort, eftersom postverket där redan har en **service- och reparationscentral** för diligenstrafiken. För egen del finner jag flera skäl tala för att den verksamhet inom styrelsen, som innefattar den löpande förvaltningen av diligensrörelsen, decentraliseras till en ort inom det betjänade trafikområdet i övre Norrland. Mina sålunda gjorda överväganden har lett mig till uppfattningen, att en undersökning syftande till en utflyttning bör genomföras utan tidsutdräkt. Undersökningen synes i första hand böra inriktas på en förläggning till Lycksele, som redan i dagens läge är en betydelsefull replipunkt för diligensrörelsen. Jag ämnar senare för Kungl. Maj:t anmäla frågan om denna undersökning.

Utöver de uppgifter, som enligt utredningen bör åvila driftbyrån, vill jag förorda att ytterligare en ärendegrupp föres dit. Jag tänker på den verksamhet, som f. n. bedrivs av styrelsens *försvarsavdelning*. Denna enhet föreslås av utredningen omvandlad till en särskild försvarsbyrå. Enligt min mening föreligger icke tillräckliga skäl att för här avsedda arbetsuppgifter tillskapa en särskild byrå. Ifrågavarande organisationsenhet, som även i fortsättningen skall förestås av arvodesanställd militärassistent, synes i stället — och då lämpligen med bibehållande av benämningen försvarsavdelning — böra sortera under driftbyrån. Den postala beredskapsplanläggningens nära anknytning till driftfunktionen talar för ett sådant arrangemang, vilket icke bör försvåra den samordnande verksamhet, som försvarsorganet utövar i förhållande till styrelsens övriga byråer samt postbanken.

Vad angår *personalbyrån* innebär utredningens förslag, att alla löne- och avtalsfrågor samt rekryterings-, personalvårds- och utbildningsfrågor sammanföres till denna byråenhet. Jag finner detta riktigt och anser, att bättre förutsättningar därigenom skapas för en progressiv och målmedveten personalpolitik.

Fastighets- och förrådsbyrån i utredningens organisationsplan motsvarar i stort sett den nuvarande intendentsbyrån. Enligt min mening föreligger icke tillräckliga skäl för en ändring av byråns benämning. Den bör därför även fortsättningsvis benämnas *intendentsbyrån*.

Den av utredningen föreslagna kommersiella byrån har stora likheter med den nuvarande författningsbyrån. Dess uppgifter kan i stort sett indelas i två huvudgrupper. Den ena avser kommersiell verksamhet i vid-

sträckt mening. Däri innefattas då i första hand frågor avseende rörelsegrenarnas eller servicens anpassning till förändrade behov hos allmänheten samt vidare frågor rörande villkoren för postverkets tjänster och då bl. a. prissättningen på dessa. Den andra gruppen av uppgifter har en kansli- och författningsbetonad karaktär.

För egen del har jag vid mina överbäganden beträffande den föreslagna kommersiella byråns uppbyggnad och arbetsuppgifter känt tveksamhet från två olika synpunkter. Sålunda kan jag icke finna, att sammanföringen av de författningsbetonade och kommersiella uppgifterna är ändamålsenlig. Ifrågasvarande båda slag av uppgifter har olikartad karaktär, och arbetstekniskt och med hänsyn till personalens utbildning och erfarenheter ställer de skilda krav. Vad angår de författningsbetonade göromålen, synes det mig mera naturligt att i stället sammanföra dessa med den verksamhet, som skall utövas av den föreslagna juridiska avdelningen. Vidare kan jag beträffande de kommersiella aktiviteterna icke finna, att dessa enligt utredningens förslag fått det stöd i organisationen, som måste anses önskvärt. Jag har i det föregående redogjort för de svårigheter, som postverket i dagens läge ställs inför, då det gäller att tillgodose näringslivets och allmänhetens krav på postal service. Jag kan härjämte peka på den kännbara konkurrens, varunder vissa av postverkets rörelsegrenar f. n. arbetar. Det är under sådana förhållanden av utomordentligt stor betydelse, att det inom verkets centralförvaltning finnes en organisatorisk enhet, som effektivt kan driva de kommersiella aktiviteterna. Dessas omfattning och särskilda karaktär motiverar enligt min uppfattning, att en särskild byrå anförtros uppgiften att svara för dem.

Under hänvisning till det anförda föreslår jag, att postverkets nya organisation skall innefatta en *kommersiell byrå*, uteslutande inriktad på de i det föregående redovisade kommersiella arbetsuppgifterna, samt en *kanslibyrå* som skall svara för både de nyssnämnda författnings- och kanslibetonade uppgifterna och de ärenden, som enligt utredningens förslag skulle handläggas på den juridiska avdelningen.

Vad slutligen angår *ekonomibyrån* kan jag i allt väsentligt tillstyrka vad utredningen föreslagit i fråga om dess utformning och uppgifter. Härigenom koncentreras den f. n. på flera byråer uppdelade handläggningen av ekonomifrågor till en byrå. Denna skall bl. a. svara för postverkets centrala bokföring och den kamerala revisionen.

Vid sina överbäganden av ekonomibyråns uppgifter har utredningen funnit, att vissa göromål som åvilar styrelsens nuvarande ekonomiorgan närmast av datatekniska skäl bör överföras till postbanken. Det gäller gransknings- och revisionsuppgifter beträffande postanvisnings-, folkpensions- och barnbidragsrörelserna. Jag finner en sådan åtgärd riktig. — Däremot kan jag icke dela utredningens uppfattning, att även ansvaret för postanvisningsrörelsens administration nu skall överföras till postbanken. Frågan

om en sådan överflyttning synes böra anstå i avvaktan på resultatet av den expertutredning, som styrelsen tillsatt för att få närmare undersökt vissa med den kontantlösa betalningsförmedlingen sammanhängande utvecklingsproblem.

Utredningens förslag om att tillskapa ett *särskilt sekretariat åt verkets generaldirektör* tillstyrker jag. Som generalpoststyrelsen framhållit i sitt yttrande bör detta sekretariat jämväl ha till uppgift att betjäna verksstyrelsen och den i det följande nämnda direktionen.

Mina ställningstaganden i det föregående innebär, att poststyrelsens organisation skall omfatta följande *sex byråer*, nämligen en driftbyrå, en personalbyrå, en intendentsbyrå, en kanslibyrå, en ekonomibyrå och en kommersiell byrå. Som ytterligare organisatorisk enhet tillkommer *postbanken*. Jag delar utredningens uppfattning, att en direktion, som innefattar förutom generaldirektören, cheferna för så många enheter, blir alltför stor för att kunna arbeta effektivt. En mindre krets för ledningsutövningen bör eftersträvas. Utredningen har härvidlag funnit en lämplig lösning vara att organisera centralförvaltningen på *tre huvudenheter*, vilkas chefer jämte generaldirektören ingår i en direktion. Därvid skulle postbanken utgöra en huvudenhet, och styrelsens övriga byråer sammanföras till två andra huvudenheter. Utredningens förslag i denna del, som tillstyrkts av nästan alla remissinstanser, anser jag medföra betydande fördelar, och jag biträder därför detsamma. Ett genomförande av förslaget synes mig på ett väsentligt sätt underlätta arbetet för verksledningen och möjliggöra för denna att i ökad utsträckning inrikta sig på från verkets synpunkt principiella och väsentliga frågeställningar.

Beträffande byråernas fördelning på huvudenheter föreslår jag — med hänsyn tagen till de av mig i det föregående föreslagna ändringarna i byråorganisationen — att *drift-, personal-, intendents- och kanslibyråerna sammanföres till en huvudenhet*. Dessa byråer har det gemensamt, att de mera direkt har anknytning till de postala driftfunktionerna. De återstående två byråenheterna, d. v. s. *ekonomibyrån och kommersiella byrån*, bildar i sin tur med de funktioner som tilldelats dem *en naturlig huvudenhet*.

Högsta beslutande instans i verket blir en *kollegialt beslutande lekmanastyrelse*. Inrättandet av sådana styrelser vid de affärsdrivande verken kan sägas i princip ha beslutats redan vid 1962 års riksdag. För postverkets del har emellertid med beslutets genomförande hittills fått anstå i avvaktan på ställningstagandet till postutredningens förslag. Då en lekmanastyrelse nu skall tillskapas, anser jag, att den bör få i huvudsak den storlek och sammansättning, som utredningen föreslagit. Antalet ledamöter torde sålunda utgöra högst sju. Då styrelsens ansvarsområde skall innefatta såväl den egentliga poströrelsen som bankrörelsen, bör bland ledamöterna finnas lämpligen två sakkunniga i fråga om bank- och kredit-

väsendet. Vidare synes i styrelsen böra ingå företrädare för kundintressena och en ledamot med ekonomisk sakkunskap.

Då styrelsen förutsättes innefatta banksakkunniga, saknas enligt utredningen anledning att längre bibehålla de särskilda postbanksfullmäktige. I detta sammanhang bör uppmärksammas att de jourhavande uppgifter i fråga om postbanken, som postbanksfullmäktige hittills haft mellan styrelsemötena, enligt utredningens förslag skall övertagas av en särskild delegation bestående av generaldirektören, de båda banksakkunniga i styrelsen och postbankschefen. Vad sålunda föreslagits föranleder ingen erinran från min sida. Detsamma gäller vad utredningen förordat i fråga om beslutsformer och befogenhetsfördelning inom poststyrelsen.

Den här förordade omorganisationen synes lämpligen böra genomföras vid årsskiftet 1964/65.

Utredningen utgår vid sina organisationsöverväganden bl. a. från förutsättningen, att en ytterligare decentralisering av befogenheter och uppgifter skall ske från poststyrelsen till distriktsförvaltningarna (postdirektionerna). Några mera preciserade förslag har visserligen icke utarbetats härvidlag. Men cheferna för distriktsförvaltningarna avses böra få ökade befogenheter att inrätta tjänster och bestämma deras antal samt att besluta om utnämningar. Avsikten är vidare, att de skall få det fulla ansvaret för organisationen av de postala anordningarna på landsbygden. För egen del stöder jag i princip tanken på en ytterligare decentralisering av befogenheter till distriktsförvaltningarna. Det torde böra åvila poststyrelsen att närmare pröva den lämpliga omfattningen av en dylik decentralisering.

Inom ramen för här framlagda organisationsförslag bör vissa chefstjänster inrättas i poststyrelsen, i första hand en driftdirektör i Bp 6 som chef för drifhuvudenheten och en ekonomidirektör i Bp 5 som chef för den ekonomiska och kommersiella huvudenheten. I samband därmed bör en befattning som överdirektör i Bp 5 utgå ur personalförteckningen. Vad angår chefskapet för de sex byråerna i organisationsförslaget finnes i personalförteckningen redan upptagna en överintendent i Bp 4 som chef för intendentsbyrån och tre byråchefer i Bo 3. Ifrågavarande överintendentstjänst synes böra omvandlas till tjänst i Bo 4. Vidare bör två nya byråchefstjänster inrättas, den ena i Bo 4 och den andra i Bo 3, varav den förra hänför sig till drifbyrån. För generaldirektörens sekretariat bör tillskapas en tjänst som avdelningsdirektör i Be 1. Inom postbanken finnes — i nivå med byråcheferna i poststyrelsen i övrigt — tre avdelningschefer, varav två i Be 3 och en i Be 1. Alla tre bör i fortsättningen vara placerade i Be 3 med tjänstebenenämningen bankdirektör. Slutligen bör cheferna för de sju distriktsförvaltningarna uppflyttas från nuvarande Bp 3 till Bp 4. I samband därmed bör deras tjänstebenenämning ändras från distriktschef till postdirektör.

I det föregående har organisationsöverbägandena begränsats till verksamhetens fördelning på byråer och huvudenheter. Utredningen har emellertid även framfört förslag angående dels uppdelning av verksamheten inom byråerna på avdelningar, dels lönegradsplaceringen av avdelningschefstjänsterna. Det bör enligt min mening ankomma på poststyrelsen själv att inom ramen för den här föreslagna organisationen och med ledning av utredningsbetänkandet och remissyttrandena genomföra en lämplig avdelningsorganisation. Möjlighet att inrätta byrådirektörstjänster för ledning av avdelningarna har styrelsen redan. För de fall avdelningsdirektörsbefattningar i B 1 aktualiseras, får styrelsen inkomma till Kungl. Maj:t med förslag om inrättande av sådana.»

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Skårman* (I: 796) och den andra inom andra kammaren av herr *Kollberg m. fl.* (II: 980), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 141 måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att i servicekommittén skall ingå ledamöter med kunskap om respektive företagens, glesbygdernas och tätorternas särskilda behov av postal service, dels uttala att ändring av postbankens ställning och uppgifter icke må vidtagas utan att fråga härom ånyo underställes riksdagen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Carlqvist m. fl.* (I: 806) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlsson* i Västerås *m. fl.* (II: 992), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framhålla, att postverkets brevbäringsformer i görligaste mån inrättas som höghusbrevbäring;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg* och herr *Arvidson* (I: 820) och den andra inom andra kammaren av herr *Björkman* (II: 1009), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 141 måtte uttala, att postutdelning i städer och tätorter bör i största möjliga utsträckning ske i form av höghusbrevbäring;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Nelander* och *Rimmerfors* väckt motion (II: 993), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller vikten av att poststyrelsen vid den kommande behandlingen av verkets allmänna service i möjligaste mån tar hänsyn till i motionen anförda synpunkter.

Beträffande de skäl som motionärerna anført till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna II: 980, II: 992, I: 820 och II: 993.

Utskottet. I förevarande proposition framlägges, på grundval av ett av postutredningen avgivet betänkande, förslag till ny organisation för centralförvaltningen inom postverket. Förslaget innebär bl. a. en funktionell

uppdelning av arbetsuppgifterna på de olika organisationsenheterna och en ändrad utformning av verksledningen samt en ytterligare decentralisering av befogenheter från centralförvaltningen till distriktsförvaltningarna. Enligt förslaget skall poststyrelsen — vartill benämningen generalpoststyrelsen föreslås ändrad — i fortsättningen vara organiserad på sex byråer jämte postbanken. De sex byråerna, driftbyrån, kanslibyrån, personalbyrån, intendantsbyrån, ekonomibyrån och kommersiella byrån, avses skola fördelas på två huvudenheter, varav den ena skall omfatta de fyra förstnämnda byråerna och den andra de båda sistnämnda. En tredje huvudenhet utgöres av postbanken. De tre huvudenheternas chefer — driftdirektören, ekonomidirektören och postbankschefen — skall jämte generaldirektören bilda styrelsens direktion. Högsta beslutande instans blir en lekmannastyrelse om högst sju ledamöter, bland vilka förutsättes ingå banksakkunniga, varför särskilda postbanksfullmäktige i fortsättningen ej erfordras. Den föreslagna organisationen avses skola genomföras vid årsskiftet 1964/65.

Vissa av postutredningen aktualiserade frågor rörande bl. a. postverkets servicepolitik samt verkets förhållande till vissa andra myndigheter och företag behandlas även i propositionen. I anslutning härtill erinrar departementschefen om den inom generalpoststyrelsen nyligen tillsatta s. k. servicekommittén, som bl. a. har till uppgift att kartlägga serviceläget på postbehandlingens område, att inventera vilka ytterligare servicebehov som finnes samt att utreda de posttekniska, personella, ekonomiska och sociala förutsättningarna för olika servicealternativs genomförande.

I propositionen erinras om att postverket är ett allmännyttigt företag och att därmed anses följa en skyldighet i princip att tillhandahålla verkets tjänster till självkostnadspriser samt att genom ett över hela landet utbrett nät av postanordningar erbjuda erforderlig postal service ävensom att uppehålla denna service också i områden, i vilka rörelsen icke är bärkraftig. Verkets allmännyttiga karaktär och delvis sociala inriktning får emellertid icke utesluta företagsekonomiska bedömanden, och vikten av att verksledningen strävar efter att grunda sina dispositioner på företagsekonomiska analyser och bedömningar understrykes särskilt. Utskottet, som för sin del ansluter sig till sålunda anförda synpunkter, har icke heller i övrigt funnit anledning till erinran mot vad i sammanhanget uttalats beträffande de allmänna riktlinjerna och ekonomiska principerna m. m. för verkets verksamhet. Även enligt utskottets uppfattning är det, såsom departementschefen framhållit, angeläget att verket — samtidigt som en allmänt godtagbar standard upprätthålles — söker utveckla, anpassa och differentiera servicen på ett sådant sätt och i sådana former, att den tillgodoser näringslivets och allmänhetens önskemål och dessutom på ett naturligt sätt kan inpassas i verkets organisations- och arbetsmönster.

I anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag har i motionerna I: 796 och II: 980 hemställts att riksdagen måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t

anhålla att i servicekommittén skall ingå ledamöter med kunskap om företagens, glesbygdernas och tätorternas särskilda behov av postal service, dels uttala att ändring av postbankens ställning och uppgifter icke må vidtagas utan att frågan härom ånyo underställes riksdagen. Vad det förstnämnda yrkandet beträffar må till en början framhållas att utskottet i likhet med departementschefen finner det liksom hittills böra ankomma på postverket självt att handlägga servicefrågorna i överensstämmelse med statsmakternas allmänna direktiv för postverksamheten. Vidare må erinras om att servicekommittén är en inom verket arbetande tjänstemannakommitté med beredande och planerande uppgifter. Avsikten med densamma har angivits vara att få fram ett aktuellt och tillförlitligt grundmaterial angående servicebehov och servicealternativ, som sedan kan bilda utgångspunkt för överväganden och ställningstaganden inom den nya lekmannastyrelsen. I denna skall ingå företrädare för olika områden av svenskt samhällsliv, varför den av departementschefen anses bliva väl skickad att taga ställning till postverkets framtida servicepolitik. Då även enligt utskottets uppfattning en sådan ordning för servicefrågornas handläggning bör eftersträvas och motionärernas önskemål därigenom i väsentliga avseenden synes kunna tillgodoses har utskottet icke funnit sig böra i denna del tillstyrka motionerna. Vad åter beträffar motionärernas yrkanden rörande postbanken vill utskottet erinra om att den i propositionen nämnda kreditinstitututredningen jämlikt meddelade direktiv bl. a. har att klarlägga postbankens ställning och uppgifter i relation till övriga kreditinstitut och att därvid även pröva behovet av ändringar i postbankens verksamhetsformer. Vid sådant förhållande och då utskottet förutsätter att utredningens förslag i sinom tid kommer att i sedvanlig ordning underställas riksdagens prövning synes motionerna icke heller i nu berört avseende böra föranleda någon riksdagens särskilda åtgärd.

I motionerna I: 806 och II: 992 har hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla att postverkets brevbäringsformer i görligaste mån inrättas som höghusbrevbäring. I motionerna I: 820 och II: 1009 har likaledes yrkats att riksdagen måtte uttala att postutdelningen i städer och tätorter i största möjliga utsträckning skall ske i form av höghusbrevbäring. Slutligen har i motionen II: 993 hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller vikten av att poststyrelsen vid den kommande behandlingen av verkets allmänna service i möjligaste mån tar hänsyn till i motionen framförda synpunkter — berörande främst frågan om en förbättring av brevbärings servicen i städernas och tätorternas villaområden.

Vad i förenämnda motioner anförts finner utskottet i och för sig värt beaktande. Frågan om tillämpning av höghus- respektive villabrevbäring, som f. ö. ingående behandlats av postutredningen i dess betänkande, berör emellertid spörsmål av stor ekonomisk, personell och organisatorisk räckvidd. Med hänsyn härtill ävensom till utskottets i det föregående deklare-

rade uppfattning att det bör ankomma på postverket självt att handlägga servicefrågorna har utskottet icke funnit sig berett att biträda motionärernas yrkanden. Utskottet, som dock förutsätter att utvecklingen på området uppmärksammat följes samt att i anledning härav eventuellt erforderliga åtgärder vidtages, vill också i sammanhanget understryka departementschefens uttalande, att den fortsatta undersökningen av de servicepolitiska frågorna bör ske i en positiv anda, så till vida att möjligheterna att från organisatoriska och ekonomiska synpunkter genomföra olika serviceförbättringar ingående övervägas i konstruktivt syfte.

Vad av departementschefen anförts beträffande postverkets diligenstrafik samt verkets relationer med vissa andra myndigheter och företag har utskottet funnit sig kunna till alla delar biträda.

Utskottet delar vidare departementschefens uppfattning rörande angelägenheten av att få till stånd en ändrad organisation av postverkets centrala förvaltning med hänsyn till de ökade krav som bör ställas på denna i fråga om affärsmässighet och företagsekonomiskt riktig uppläggning av verksamheten. Det nu föreliggande organisationsförslaget har också såvitt utskottet kan finna fått en sådan utformning att det synes väl ägnat att avhjälpa de klart påtagliga brister som f. n. föreligger samt skapa förutsättningar för en rationalisering och effektivisering av den betydelsefulla och omfattande verksamhet verket bedriver. Utskottet, som alltså biträder departementschefens förslag beträffande bl. a. centralförvaltningens indelning i byråer och huvudenheter samt sammansättningen m. m. av den nya lekmanstyrelsen, tillstyrker jämväl i övriga delar ett genomförande av Kungl. Maj:ts organisationsförslag.

Vad av departementschefen i propositionen ytterligare anförts och förordats har ej givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

- I. att riksdagen må
 - a) godkänna i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 10 april 1964 föreslagna riktlinjer för omorganisation av postverket;
 - b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för postverket som föranledes av vad i förenämnda statsrådsprotokoll föreslagits;
 - c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsarrangordningar som erfordras i anledning av omorganisationen;
- II. att motionerna I: 796 och II: 980 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;
- III. att motionerna I: 806 och II: 992 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;
- IV. att motionen II: 993 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 820 och II: 1009 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 22 maj 1964

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Boman, fröken Andersson, herrar Einar Persson, Axel Johannes Andersson, Fritz Persson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Bengtson, Per Jacobsson, Söderberg, Bertil Petersson, Åkerlund och Nils-Eric Gustafsson; samt

från andra kammaren: herrar Staxäng, Petterson i Degerfors, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Blidfors, Almgren, Andreasson, Eliasson i Sundborn, Svensson i Ljungskile, Cassel, Johansson i Norrköping, Carbell, Löfroth, Heidenberg och Nelander.

Reservation

av herr *Nelander*.